

Turgut Özal Tıp Merkezi Hekim, Hemşire ve Tıp Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı

Dr. Gülsen Güneş¹, Dr. Erkan Pehlivan¹, Dr. Mücahit Eğri¹, Dr. Metin Genç¹

Bu çalışmada, İnönü üniversitesi Tıp Fakültesinin Araştırma ve Uygulama Hastanesi olan Turgut Özal Tıp Merkezi'nde çalışmakta olan doktor, hemşire ve tıp öğrencilerinde sigara içme prevalansını saptamak amaçlanmıştır. Veriler, Dünya Sağlık Örgütü'nün erişkinlere yönelik sigara araştırmaları için önerdiği soru formlarından yararlanarak toplanmıştır. Anket formları Mayıs 1997'de, araştırma örneklemine giren kişiler tarafından (n=407) gözlem altında doldurulmuştur. Sigara içme oranı, doktorlar arasında % 45.9, hemşireler arasında % 40.3, öğrenciler arasında % 39 bulunmuştur. Tıp fakültesi öğrencilerinde sigara içme oranı sınıflarıyla uyumlu olarak gittikçe artmıştır. [Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi 1997;4(4):407-412]

Anahtar Kelimeler: Sigara, sigara içmek, prevalans, doktorlar, hemşireler, tıp öğrencileri

Prevalence of smoking in doctors, nurses, and medical faculty students working in Turgut Özal Medical Center

The objective of this study was to determine prevalence of smoking among doctors, nurses who have been working in Turgut Özal Medical Center that is Education and Research Hospital of İnönü University, and in medical faculty students. Data were obtained by using the questionnaire which recommended by WHO for adult's smoking researchs. Under the supervision questionnaire was completed by individuals (n=407) who involved in research sample in May 1997. The prevalence of daily smoking and occasional smoking was 45.9% among doctors, 40.3% among nurses and 39% among medical faculty students. In medical faculty students smoking ratio getting higher comply with class. [Journal of Turgut Özal Medical Center 1997;4(4):407-412]

Key Words: Tobacco, smoke, prevalence, doctors, nurses, medical students

Sigara, dünyadaki en büyük önlenebilir halk sağlığı sorunudur ve dünyanın büyük bir kesiminde halen yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu salgını devam ettiren güç, bir virus, bir gen ya da doğal bir afet değildir. Ekonomik güçler, gelişmekte olan ülkelerde sigara kontrol programlarına karşı ağır basmaya devam etmekte ve insan sağlığına çok fazla zararı olan bu madde hala insan eliyle yapılmaya devam etmektedir (1-3).

Türkiye'de de diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi sigara yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (1).

Toplumun sigara içme alışkanlığı yönünden önem taşıyan ve özellikle gençlere örnek olma işlevi olan bir meslek topluluğu sağlık personelidir. Sağlıkçıların davranışlarındaki değişiklikler, toplumu çok etkilemektedir. Bu nedenle, sigaraya karşı olan politikaların ilk adımı, hekimleri sigara içmemeye özendirme. Sigara alışkanlığı yaygınlığının

¹ İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Malatya

azaltılması ve tüketimin düşürülmesinde en başarılı ülkeler, tıp mesleğinin sigara savaşımında en etkin olduğu ve hekimler arasında sigara içme hızının en düşük düzeyde bulunduğu ülkelerdir (1).

Gelişmiş ülkelerde başlatılan sigara mücadelesi sonucunda hekimlerde sigara içme oranınının düştüğü görülmüştür. 1987-1989 arasında Avrupa Topluluğu ülkelerinde yapılan taramada, hekimlerde sigara içme oranı, ortalama % 36 bulunmuştur (1). ABD’de 18 yaşından büyüklerde sigara içme oranı 1987’de % 29 iken, hekimlerde % 9’dur (2). Türkiye’de yapılan çalışmalar, halen sağlık personelinin diğer ülkelerdeki sağlık personellerine ve toplumun diğer kesimlerine göre daha yüksek oranlarda sigara içtiklerini göstermektedir. Elazığ’daki hekim ve dişhekimleri arasında sigara içme sıklığını araştıran bir çalışmada, erkeklerin % 54.9, kadınların % 39.5 oranında sigara içtiği saptanmıştır. Aynı ilde yapılan başka bir çalışmada, ebe ve hemşireler arasındaki sigara içme sıklığı % 50.8 olarak saptanmıştır (4,5).

Biz bu çalışmamızda, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Turgut Özal Tıp Merkezinde çalışan hekimler, hemşireler ve tıp öğrencilerinin sigara içme durumlarını, sigara içenlerin sigaraya bağımlılık durumlarını ve bırakma eğilimlerini saptamak ve sigarayla mücadelede alınacak ya da alınan önlemler konusunda görüşlerini belirlemeyi amaçladık.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma İnönü Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi olan Turgut Özal Tıp Merkezi’nde çalışan hekimler, hemşireler ve tıp öğrencileri olmak üzere toplam 407 kişiye anket uygulanarak yapılmış kesitsel bir araştırmadır. Hastanede çalışan uzman hekim, araştırma görevlisi ve hemşireler için % 50 basit rastgele örneklem alınmış, 42 uzman hekim, 67 araştırma görevlisi ve 67 hemşire ve 231 tıp öğrencisine gözlem altında anket uygulanmıştır.

Anket formundaki sigara içme durumuyla ilgili sorular, Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) erişkinlere yönelik prevalans araştırmalarında kullanılmak üzere hazırlanmış standart sorularından oluşmuştur (6,7). Sigara mücadelesine ilişkin görüşlerle ilgili sorular, 4207 sayılı “Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun” (8) ve Dünya Sağlık Örgütü’nün 1992’de Kopenhag’da yapılan 42.

oturumunda kabul edilen eylem önerilerinden esinlenerek hazırlanmıştır (1).

Halen Sigara içenlerin sigarayı bırakmayla ilgili aşamaları, Prochaska ve Goldstein’in hazırladığı “aşamalı değişim süreci modeli” esas alınarak sorulan sorularla saptanmıştır (9).

Sigara içenlerin sigaraya bağımlılık düzeyleri, Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi uygulanarak saptanmıştır (10).

Tanımlar:

Sigara içenler: Hergün içenler + arasıra içenler.

Hergün içenler: Günde en az bir veya daha fazla sigara içenler.

Arasıra içenler: Günde bir sigaradan daha az içenler.

Sigara içmeyenler: Bırakmış olanlar + diğer içmeyenler.

Bırakmış olanlar: Günde en az bir tane olmak üzere altı ay veya daha uzun süre sigara içip, şu anda içmeyenler.

Diğer içmeyenler: Sigara içmeyi denemiş ve hayatında hiç sigara içmeyenler.

Bırakma oranı (Quit ratio): Hayatının herhangi bir döneminde sigara içmiş olanlar içinde bırakmış olanların payı (18).

Veriler SPSS for Windows 5.0.1 istatistik paket programına girilerek tanımlayıcı istatistikler yapılmış, istatistik analizler için ki-kare testi uygulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 24.23 ± 0.26 , % 44.2’si kadın % 55.8’i erkek, % 26.8’i doktor, % 16.5’i hemşire, % 56.8’i öğrenci idi (Tablo 1).

Araştırmaya katılanlarda hergün sigara içme

Tablo 1. Araştırmaya katılanların meslek ve cinsiyete göre dağılımı

Meslek	Erkek		Kadın		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*
Doktor	87	79.8	22	20.2	109	26.8
Hemşire	--	--	67	100.0	67	16.5
Tıp öğrencisi	140	60.6	91	39.4	231	56.8
Toplam	227	55.8	180	44.2	407	100.0

* satır yüzdesi, ** sütun yüzdesi

oranları; erkek doktorlarda % 43.7, kadın doktorlarda % 13.6, hemşirelerde % 29.9, tüm öğrencilerde % 26.8, erkek öğrencilerde % 35.7, kız öğrencilerde ise % 13.2 olarak saptandı (Tablo 2).

Hergün ve arada içenler birlikte ele alındığında doktorlarda sigara içme prevalansı % 45.9'dur. Doktorlarda sigarayı bırakmış olanların yüzdesi ise % 6.4'dür. Son yıllarda sigaraya karşı başlatılan mücadelelere rağmen, sigaranın zararlarını iyi bilen ve toplumun diğer kesimlerine örnek olması gereken doktorlarda bulunan bu oran oldukça yüksektir.

Antalya'da sağlık personeli arasında yapılan bir çalışmada doktorlarda sigara içme oranı % 49 bulunmuştur (9). Elazığ'da yapılan bir çalışmada da erkeklerde bu oran % 54.9, kadınlarda % 39.5 olarak bulunmuştur (4). Samsun'da sağlık çalışanları arasında yapılan bir çalışmada sigara içme oranı % 49.3 saptanmış, uzman hekimlerde kadın doktorların daha yüksek oranda, araştırma görevlilerinde ise benzer oranlarda sigara içtiği belirlenmiştir (11). Sigara içme oranı, GATA'da çalışan doktorlarda % 52 (12), Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde çalışan doktorlarda ise % 43 (13) olarak saptanmıştır. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yapılan bir çalışmada öğretim üyelerinin % 28, araştırma görevlilerinin % 29 oranında sigara içtiği saptanmıştır (14). Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda, son yıllarda hekimler arasında sigara içme oranının hızla düştüğü gözlenmiştir (1). Minnesota'da hekimlerde yapılan bir çalışmada son 25 yılda sigara içme prevalansında çok önemli bir düşüş olduğu belirlenmiş, hekimlerin sigara içme prevalansı % 4.9 bulunmuştur (15).

Bu çalışmada da benzer oranlar bulunmasına rağmen kadın doktorların erkeklere göre anlamlı olarak daha az oranda sigara içtikleri görülmüştür.

Araştırmaya katılan hemşirelerin arada içenler de dahil % 40.3'ü sigara içmektedir. Elazığ'da 1991'de yapılmış bir çalışmada ebe ve hemşirelerde sigara içme prevalansı % 55.7 bulunmuştur (9). Antalya'da yapılan çalışmada hemşirelerin % 50.8'inin, Samsun'da % 54.4'ünün, Diyarbakır'da ise % 35'inin sigara içtiği belirlenmiştir.

Tablo 3'de araştırmaya katılan tıp öğrencilerinde sigara içme durumunun dönemlere göre dağılımı gösterilmektedir. Tıp öğrencilerinin % 26.8' i her gün sigara içmektedir. (Erkek öğrencilerde % 35.7, kız öğrencilerde % 13.2). Arada içenlerle birlikte tıp fakültesi öğrencileri arasında sigara içme prevalansı % 39'dur. Dönem I'den VI'ya doğru sigara içme sıklığı artmıştır ($p<0.05$) (Grafik 1). Dönem I'de % 18.9 iken Dönem VI'da % 53.5 olarak saptanmıştır. Dönem V ve VI'da sigara içme oranı anlamlı olarak artmıştır. Türkiye'de yedi tıp fakültesinde yapılan çalışmaya göre tıp öğrencilerinde sigara içme prevalansı % 48.5 olarak bulunmuştur (16).

Gelişmiş ülkelerde bile, sigara alışkanlığıyla ilgili gerçeklere, tıp eğitimi programlarında yeterli yer verilmemektedir. Bu nedenle tıp öğrencileri ile genel toplum arasında sigara alışkanlığı yönünden önemli bir fark olmadığı görülmektedir. 45 ülkede gerçekleştirilen bir çalışmada, tıp öğrencilerinin sigara içme alışkanlığı yönünden bilgi, tutum ve davranışları incelenmiş, sigara tüketiminin genelde son sınıf öğrencilerinde birinci sınıfa göre çok daha yüksek seviyelerde olduğu saptanmıştır (1).

Kozielski ve arkadaşlarınınca tıp öğrencilerinde 10 yıl arayla yapılan iki çalışmada sigara içme hızının azaldığı gösterilmiştir. 1983 yılında tıp öğrencilerinde sigara içme prevalansı % 48 iken 1993'de bu oran % 28'e inmiştir (17).

Tablo 2. Araştırmaya katılanların sigara içme durumlarının meslek ve cinsiyete göre dağılımı

		Hergün İçenler		Arasıra içenler		Bırakmış		Diğer İçmeyenler		Toplam	
		n	%*	n	%*	n	%*	n	%*	n	%**
Doktor	Erkek	98	43.7	8	9.2	6	6.9	35	40.2	87	79.8
	Kadın	3	13.6	1	4.5	1	4.5	17	77.3	22	20.2
	Toplam	41	37.6	9	8.3	7	6.4	52	47.7	109	100.0
		$\chi^2=9.87$ SD:3 $p<0.05$									
Hemşire Öğrenci	Erkek	20	29.9	7	10.4	3	4.5	37	55.2	67	100.0
	Kadın	12	13.2	11	12.1	1	1.1	67	73.6	91	39.4
	Toplam	62	26.8	21	9.1	8	3.5	140	60.6	231	100.0
		$\chi^2=18.53$ SD:3 $p<0.05$									

*sattır yüzdesi **sütün yüzdesi

Hergün sigara içenlerin günde içtikleri sigara sayısı ortalama 10.33 ± 0.58 , sigara içenlerin ortalama sigara içme süresi 5.30 ± 0.28 yıldır.

Tablo 4'de halen sigara içenlerin bırakma aşamalarının cinsiyete göre dağılımı gösterilmiştir. Halen sigara içenlerin % 56.1'i sigarayı bırakmayı

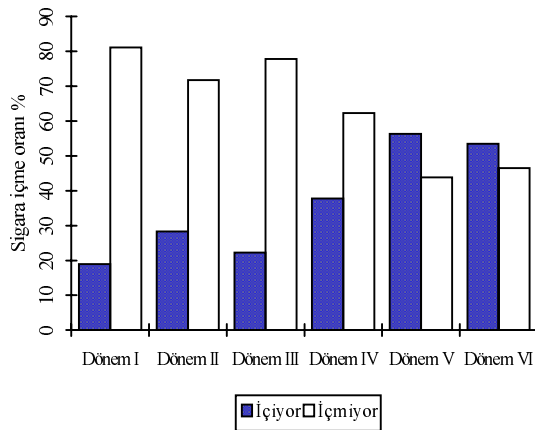
Tablo 3. Araştırmaya katılan tıp öğrencilerinde sigara içme durumunun dönemlere göre dağılımı

Dönem	İçenler (hergün+arasıra)		İçmeyenler (bırakmış+diğer)		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*
I	7	18.9	30	81.1	37	16.0
II	13	28.3	33	71.7	46	19.9
III	8	22.2	28	77.8	36	15.6
IV	14	37.8	23	62.2	37	16.0
V	18	56.3	14	43.8	32	13.9
VI	23	53.5	20	46.5	43	18.6
Toplam	83	35.9	148	64.1	231	100.0

* satır yüzdesi

 $\chi^2=20.32$ SD: 5 p<0.05

** sütun yüzdesi

Grafik 1. Tıp öğrencilerinde sigara içme durumunun dönemlere göre dağılımı

düşünmüyor, % 27.1'i sigarayı bırakmayı düşünüyor, % 16.8'i de sigarayı bırakmak için hazırlık aşamasındadır. Cevapsız bırakan 5 kişi tabloya dahil edilmemiştir.

Halen sigara içen erkeklerin % 49' u sigarayı bırakmayı düşünmemekte, % 30.8'i bırakmayı düşünme aşamasında iken % 20.2'si bırakma hazırlığı içindedir. Erkeklerden 4 kişi bırakmayı deneme aşamasında, 9 kişi ise bırakmayı sürdürme aşamasındadır.

Halen sigara içen kadınların % 70.6'sı sigarayı bırakmayı düşünmemekte, % 19.6'sı bırakmayı düşünme aşamasında, % 5'i bırakma hazırlığı içindedir. 3 kişi bırakmayı deneme, 2 kişi ise

Tablo 4. Halen sigara içenlerin bırakma aşamalarının cinsiyete göre dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	n	%*	n	%*	n	%*
Bırakmayı düşünmeyenler	51	49.0	36	70.6	87	56.1
Bırakmayı düşünenler	32	30.8	10	19.6	42	27.1
Bırakma hazırlığı içinde olanlar	21	20.2	5	9.8	26	16.8
Toplam	104	100.0	51	100.0	155	100.0

* sütun yüzdesi

 $\chi^2=6.60$ SD:2 p<0.05**Tablo 5.** Halen sigara içenlerin Fagerström nikotin bağımlılık testi'ne göre bağımlılık düzeylerinin dağılımı

Bağımlılık düzeyi	n	%
Çok az	97	72.4
Az	23	17.2
Orta	8	6.0
Yüksek	5	3.7
Çok yüksek	1	0.7
Toplam	134	100.0

bırakmayı sürdürme aşamasındadır.

Sigarayı bırakanların sayısının çok az olduğunun görülmesi yanında, kadınların çoğunun, erkeklerin ise hala yarısının sigarayı bırakmayı hiç düşünmedikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılanlarda bırakma oranı (quit ratio) % 10 olarak bulunmuştur. ABD'de sigara ile mücadelenin başlamasıyla bu oranın yükseldiği görülmüştür. Bu oran, Elazığ'ın Baskil ilçesinde toplumda % 28, Menderes'de öğretmenler arasında % 21.6 olarak saptanmıştır (18). Bu araştırmaya katılan sağlık personelinde bırakma oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Halen sigara içenlerin Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi'ne göre bağımlılık düzeyleri Tablo 5'de verilmiştir. 5 kişi yüksek, 1 kişi çok yüksek düzeyde bağımlı olduğu bulunmuştur.

Bağımlılık testine tam cevap vermeyen 21 kişi tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 6'da araştırmaya katılanların sigara mücedesiyle ilgili görüşlerinin sigara içme durumuna göre dağılımı verilmiştir. Hastanelerde sigara içimi için özel bazı alanlar ayrılması konusunda sigara içenlerle içmeyenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken ($p>0.05$). diğer görüşlere katılma konusunda sigara içenlerle içmeyenler arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. En fazla farklılık "sigara fiyatlarının artırılması" konusunda olmuştur. Sigara içmeyenlerin % 73.3'ü sigara fiyatlarının artırılmasına katılıyor iken, sigara içenlerin % 35.6'sı katılmamaktadır.

Tablo 6. Araştırmaya katılanların sigara mücadelesi ile ilgili görüşlerinin sigara içme davranışına göre dağılımı

	Sigara içenler		Sigara içmeyenler		Toplam		x ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Toplu bulunulan yerlerde içimi yasaklanmalı	141	88.1	242	98.0	383	94.1	16.97	<0.05
Sigara reklamları yasaklanmalı	116	72.5	201	81.4	317	77.9	4.44	<0.05
Sigara fiyatları yükseltilmeli	57	35.6	181	73.3	238	58.5	56.69	<0.05
18 yaşın altındakilere sigara satışı yasaklanmalı	127	79.4	220	89.1	347	85.3	7.25	<0.05
Hastanelerde içimi özel bazı alanlarla sınırlanmalı	144	90.0	212	85.8	356	87.5	1.54	>0.05
Şehirlerarası otobüslerde yasaklanmalı	132	82.5	241	97.6	373	91.6	28.80	<0.05
Şehir içi toplu ulaşım araçlarında yasaklanmalı	139	86.9	236	95.5	375	92.1	10.07	<0.05
Sağlık personeli yetiştiren okullarda konuyla ilgili dersler verilmeli	132	82.5	225	91.1	357	87.7	6.65	<0.05

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnönü Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi olan Turgut Özal Tıp Merkezi'nde çalışmakta olan doktorlar, hemşireler ve tıp öğrencilerinde yapılan bu çalışmada; doktorlarda sigara içme prevalansı % 45.9, hemşirelerde % 40.3, ve tıp öğrencilerinde % 39 olarak saptanmıştır. Tıp öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı birinci sınıftan son sınıfa doğru giderek artmıştır.

Sigara savaşında yasal önlemler, eğitsel çalışmalar ve ekonomik girişimler önemlidir. Türkiye'de önemli bir adım olarak "Tütün Mamüllerinin Önlenmesine Dair Kanun"un bir yıl önce yürürlüğe girmiş olması sevindiricidir. Ancak toplumda örnek model oluşturması gereken sağlık personelinin hala yüksek oranlarda sigara içiyor olması ve sigara içenlerde bırakma oranının düşük olması, bu konudaki önlemlerin daha yoğunlaştırılması gerektiğini göstermektedir.

Tıp eğitiminde ve sağlık meslek okulları programlarında sigarayla ilgili konuların yer alması için girişimlerde bulunulmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Aşut Ö. Hekim ve Sigara. Türk Tabipler Birliği Yayınları. Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti, Nisan 1993.
2. Fielding JE. Smoking: Health effects and control. In: Public Health and Preventive Medicine. 13th (Ed: Last JM, Wallace RB). Appleton and Lange 1992; 715-40.

3. World Health Organization. Tobacco Alert Message from The World Health Organization for World No-Tobacco Day 1995, WHO Publication, 1995.

4. Sezer RE, ve Ark. Elazığ'da görev yapan hekimlerin ve dış hekimlerinin sigara konusundaki davranışları, tutumları. Doğa-TR J Med Sci 1990; 4:381-90.

5. Sezer RE ve ark. Elazığ ilinde görev yapan hemşire ve ebelerin sigara konusundaki tutum ve davranışları. Sigara Alarmı 1992; 2: 9.

6. World Health Organization. Guidelines for the conduct of tobacco-smoking surveys among general population. WHO/Smo. 1983; 83:4.
7. Sezer RE. Sigara Alarmı. Haziran 1992 sayı 2: 6-7.
8. "Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun". 26.11.1996 tarih 22829 sayılı Resmi Gazete.
9. Sezer RE. Sağlık İçin Sigara Alarmı. Ocak 1994;1: 5-6.
10. Fagerström KO, Heatherton TF, Kozłowski LT. Nicotin addiction and its assesment. Ear Nose Throat J 1992; 69; 763-7.
11. Önder Y, Demircan C, Deniz R. Tıp fakültesi çalışanlarında sigara içme prevalansı. IV: Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Didim 1994, 666-8.
12. İnanç N, Yurt V. Gata'da çalışan doktor ve hemşirelerin sigara içme davranışına ilişkin özelliklerin incelenmesi. EÜHYO. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi. İzmir 1990. 629-639.
13. Dramalı A ve ark. Hastanelerdeki sağlık personelinin sigara kullanımını ve kullanım anındaki rolünün değerlendirilmesi. EÜHYO. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi. İzmir 1990: 727-33.
14. İlçin E ve ark. D.Ü. Eğitim ve Araştırma Hastanesinde sigara içme ve bırakmaya ilişkin tutum ve davranışlar. III. Halk Sağlığı Günleri. Gençlerin Sağlık Sorunları Kayseri. 1993; 362-8.
15. Hensrud DD, Sprafka JM. The smoking habits of Minnesota Physicians. Am J Pub Health 1993; 83(3); 415-7.
16. Kocabaş A, Burgut R, Özdemir N. Türkiye'nin değişik tıp fakültelerinde okuyan öğrencilerde sigara içimi ile ilgili bilgi tutum ve inanışlar. Sigaraya Hayır. No tobacco. İstanbul Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları A.D. 1991-1992 sempozyumları: 149-63.
17. Kozielski J, Jastrzebski D, Gabrys J. Changes of smoking habits over 10 years among II year medical students. Pneumonol Alergol Pol 1996; 64(1-2): 50-3.
18. Sezer RE. Nikotin bağımlılığı ve tedavisi. sigara alarmı. 1994: 1(2):47.

Yazışma adresi : Dr. Gülsen GÜNEŞ
İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
44069 MALATYA